

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

281.8
G-25
Cap. 2

DC BRANCH

XVIII. évf.

A TARTALOMBÓL

JUHÁSZ ISTVÁN:

Gabonagazdaságunk helyzete és fejlesztésének egyes kérdései

DOBOS KÁROLY:

A húshasznú szarvasmarhatartás modellezése

GÖRÖG IMRE:

A szántóföldi ágazati növénytermelési rendszerek beilleszkedése a vállalatok növénytermelési rendszerébe

CSISZÁR JÓZSEF—MÁTYUS GÁBOR—Z. KISS LÁSZLÓ:

Az almatermelés és tárolás tapasztalatai a Hosszúhegyi Állami Gazdaságban

SZEMLE

A burgonya-, zöldség- és gyümölcscellátás javításáért

PROCUREMENT SECTION
CURRENT SERIAL RECORDS

JUL 17 '74

U.S. DEPT. OF AGRICULTURE
RECEIVED

74
5

GAZDALKODÁS

TARTALOM

<i>Juhász István</i> : Gabonagazdaságunk helyzete és fejlesztésének egyes kérdései	1
<i>Dobos Károly</i> : A húshasznú szarvasmarhatartás modellezése	15
<i>Ernyey György</i> : A jövedelembizonytalanság és a gyümölcságazat méretezése	27
<i>Görög Imre</i> : A szántóföldi ágazati növénytermelési rendszerek beilleszkedése a vállalatok növénytermelési rendszerébe	35

A GAZDÁLKODÁS GYAKORLATÁBÓL

<i>Csiszár József—Mátyus Gábor—Z. Kiss László</i> : Az almatermelés és tárolás tapasztalatai a Hosszúhegyi Állami Gazdaságban	43
---	----

SZEMLE

A burgonya-, zöldség- és gyümölcsezellátás javításáért	51
A hosszú távú szerződéses zöldség- és gyümölcstermeltetési rendszer főbb jellemzői (<i>Laczkó T.</i>)	56

SZAKIRODALOM

<i>Kukovics Sándor—Kulcsár Viktor</i> : A mezőgazdasági termelés területi tervezése (<i>László L.-né</i>)	60
---	----

E SZÁM SZERZŐI:

Csiszár József, ágazatvezető, Hosszúhegyi Állami Gazdaság (Sükösd) — Dobos Károly dr., a mezőgazdasági tudományok kandidátusa, egyetemi tanár; Ernyey György, egyetemi tanársegéd, Agrártudományi Egyetem (Gödöllő) — Görög Imre dr., a mezőgazdasági tudományok kandidátusa, egyetemi docens, Agrártudományi Egyetem (Mosonmagyaróvár) — Juhász István dr., főelőadó, Országos Tervhivatal (Budapest) — Z. Kiss László dr., egyetemi docens, Kertészeti Egyetem (Bp.) — Laczkó Tibor dr., a mezőgazdasági tudományok kandidátusa, igazgató, MEZŐTERMÉK Bács-Kiskun megyei Mezőgazdasági Termékértékesítő Szövetkezeti Közös Vállalat (Kecskemét) — László Lajosné dr., tudományos munkatárs, Agrárgazdasági Kutató Intézet (Bp.) — Mátyus Gábor dr., igazgató, Hosszúhegyi Állami Gazdaság (Sükösd).

G
terébe
dokka
ország
termés
1971.
ként.
nemes
jelent
a gab
kultúr

E
— s e
részbe
előtti
félke
kező é
tése s
arány
M
mésát
a 3. h
kenys
elérő,
túli n
földb
munk
tina).

GABONAGAZDASÁGUNK HELYZETE ÉS FEJLESZTÉSÉNEK EGYES KÉRDÉSEI

JUHÁSZ ISTVÁN dr.

Gabonagazdaságunk fejlesztési problémái ismét az érdeklődés homlokterébe kerültek. Alig egy évtizede még a magyar népgazdaság „kenyér gondokkal” küzdött, és célul tűztük ki, hogy hazai erőforrásból fedezzük az ország szükségleteit, s megfelelő tartalékokat képzünk. Ma már nem ilyen természetűek a gondjaink. Hozamaink nagymértékben nőttek. A búzáé az 1971. évi 30,7 q-ról 34,8 q-ra, a kukoricáé 35,4 q-ról 40,5 q-ra nőtt hektáronként. A megnövekedett hozamoknak köszönhető, hogy az évi gabonatermés nemcsak az ország étkezési- és takarmánygabona-szükségletét fedezi, de jelentős mennyiségű exportra is jut belőle. A „hogyan tovább” kérdése tehát a gabonagazdaságban ma magas termelési színvonal és fejlett agrotechnikai kultúra mellett merült fel.

A VETÉSTERÜLET ÉS A TERMÉSÁTLAGOK ALAKULÁSA

Hazánk vetésszerkezete erősen gabonacentrikus. Növénytermelésünk — s ezen keresztül az egész mezőgazdasági termelés — színvonalát jelentős részben a gabonatermelés eredményei határozzák meg. A felszabadulás előtti 1934—38-as évek átlagában a vetésterület 75%-án termeltek gabonaféléket. Ez az arány 1972-re 64%-ra csökkent. A prognózisok szerint a következő években is legalább 60%-os lesz az arányuk. Mezőgazdaságunk fejlesztése szempontjából tehát alapvető fontosságú gabonatermelésünk helyes arányának meghatározása és intenzív fejlesztése.

Magyarország az utóbbi három évben búzából elért 31 q/ha feletti termésátlagával világviszonylatban a 4., 5. helyet, a szocialista táboron belül a 3. helyet foglalja el. Kedvező az is, hogy hazánkban a jó területi termelékenység megfelelő minőséggel is párosul, szemben a magas hektárhozamot elérő, de „lágú búzátt” termelő Franciaországgal és NSZK-val. A tengerentúli nagy búzatermelő és exportőr országokban a búzatermelés — a nagy földbőség és a relatív munkaerőhiány miatt — alacsony hozam, de nagy munkatermelékenység mellett folyik (USA, Kanada, Ausztrália, Argentína).

Világszerte megfigyelhető tendencia az, hogy egy ország fejlett állattenyésztése magas takarmánygabona-hozamokkal párosul. Magyarország az utóbbi két évben a kukorica 40 q/ha körüli termésátlagával — az 1 millió ha feletti vetésterülettel rendelkező országok között — a 4. helyet, a KGST-n belül a 2—3. helyet foglalja el. A magyar kukorica nemzetközi jelentőségét növeli az a tény, hogy az EGK-n belül csak Franciaország és Olaszország termel kukoricát számottevő, de az EGK-országok igényeit nem fedező mértékben. A KGST-n belül pedig az LNK és az NDK éghajlati okok miatt egyáltalán nem termeszt kukoricát.

A szemes termények és hüvelyesek egy főre jutó — a KGST metodika szerint számolt — termésmennyiségét tekintve, az 1. táblázat adatainak tanúsága szerint, hazánk előkelő helyet foglal el a világranglistán is.

Ezeket a jelentős sikereket céltudatos állami intézkedésekkel, így a nemesítői munka eredményeinek sikeres adaptálásával, a gabonagazdaság anyagi-műszaki bázisának erőteljes fejlesztésével, a közgazdasági környezet javításával érték el. A II. ötéves terv közepén raktuk le azokat az alapokat, amelyek már a III., de méginkább a IV. ötéves tervben éreztetik hatásukat.

1. táblázat

A GABONAFÉLÉK ÉS HÜVELYESEK 1 FŐRE JUTÓ TERMELÉSE*

Megnevezés	1 főre jutó termés az		
	1969.	1970.	1971.
	évben, kg		
Világ összesen	344	340	357
KGST-országok	655	701	715
Bulgária	737	815	852
Magyarország	958	755	962
NDK	410	383	460
Lengyelország	580	507	618
Románia	650	536	716
Szovjetunió	675	769	739
CSSZSZK	557	509	618
Jugoszlávia	682	577	680
EGK-országok	390	370	412
Olaszország	310	311	318
Franciaország	659	623	709
NSZK	323	297	350
USA	1005	913	1122
Egyesült Királyság	245	240	272

* KGST metodika szerint. Forrás: A KGST-országok statisztikai zsebkönyve, 1972.

A fajtaválaszték szerepe

Nagy szerepet játszott a gabonakérdés megoldásában az a dinamikus fajtaváltás, amely a 60-as években zajlott le. A Szovjetunióból importált Bezosztaja fajták néhány év alatt kiszorították a köztermesztésből a hazai ősibúza-fajtákat. Vetésterületi részesedésük 1970-ben már elérte a 80%-ot. Kenyér gabona-termelésünket ma is alapvetően a Bezosztaja 1. fajtára alapozzuk, de egyre jelentősebb területet foglalnak el a gombabetegségekkel szemben ellenállóbb, nagyobb termést adó új szovjet — Jubilejnaja 50, Auróra, Kavkáz, Rannaja 12 — búzafajták. Hazai nemesítésű új fajtáink — a Kiszombori 1, GK Fertődi 2, Martonvásári 1 — az előbb említett szovjet fajtákkal együtt, ma már az eltérő üzemi adottságokhoz jobban igazodó fajtaválasztékot adnak. Megfelelő fajtaválasztékkal lehetővé válik az érési idő széthúzása, a lépcsőzetes, optimális időben történő betakarítás, a géppark gazdaságosabb kihasználása. Mezőgazdasági nagyüzemeink tehát jelenleg már nem csupán egy fajtát, hanem az üzemi adottságokhoz jól alkalmazkodó fajtakombinációt választhatnak.

Várható, hogy az 1973—75-ös években a korai fajták (Kiszombori 1, Rannaja 12, GK Fertődi 2) 20%-kal, a középkorai fajták (Bezosztaja 1, Jubilejnaja 50, Auróra, Fertődi 293, MV 1, MV 2) 65%-kal, a középkésői fajták (Kavkáz, Mironovszkaja 808) 15%-kal részesednek az országos vetésterületből. A búzatermelést hazánkban tehát elsősorban a középkorai érésű fajtákra alapozzuk. A Bezosztaja 1 búzafajta jelentősége ugyan csökken a következő években, de így is 35—40%-os részesedése lesz az országos vetésterületből.

A jó termés alapja a magas biológiai értékű vetőmag. Ennek szerepe a fajtaétól elválaszthatatlan. Ma már minden nagyüzem előtt közismertek a „fokos vetőmag” használatával járó előnyök. Ez a magyarázata annak, hogy rendszeresen túl is teljesítik a kötelezően előírt vetőmagfelújítás mértékét, de megállapítható az is, hogy egyes gabonaféléknél hiányzik a tervszerű felújítási munka.

A jelenlegi előírások szerint a kalászos gabonafélék vetőmagját minden 4. évben, tehát évente a vetésterület 25—25%-án kell felújítani. Az élenjáró üzemek igényeinek kielégítése érdekében azonban intézkedés történt, hogy háromévenként történjen a búzavetőmag felújítása II. vagy III. fokú vetőmaggal. A vetőmag-felújítás mértékében tapasztalható fejlődést a következő adatok mutatják¹:

	A vetőmag-felújítás mértéke az				
	1965/66.	1967/68.	1969/70.	1971/72.	1972/73.
			években, %		
Őszi búza	30,0	31,1	34,4	50,6	61,2
Rozs	22,0	18,2	16,8	29,1	25,9
Őszi árpa	40,0	50,9	32,9	68,6	72,7
Tavaszi árpa	40,0	45,9	46,3	43,0	35,4
Zab	15,0	11,1	20,6	43,1	12,0

¹ Berkó János adatai, MÉM Termelés- és Műszakifejlesztési Főosztály.

Pogácsás György vizsgálatai (1) is azt mutatják, hogy az árbevételi többletben bőven megtérül a fokos vetőmag használatával járó többletköltség. Erről tanúskodnak a következő adatok:

Szaporítási fok	Ár, q/Ft	Vetőmag-többlet, Ft/ha	Termés-többlet, q/ha	Termés-többlet, Ft/ha	Árbevételi többlet, Ft
Szokvány	295	—	—	—	—
III.	365	189	3	885	690
II.	405	297	4,5	1327	1030
I.	445	405	6	1775	1370

A kukorica növekvő népgazdasági jelentősége, a komplex termelési rendszerek fejlődése, a gépesítés és a kemizálás új igényeket támaszt a kukoricafajtákkal szemben. A kukoricatermelésben a nemesítői munka legnagyobb eredménye a hibrid vetőmagvak elterjedése volt. Az 1957–64-es években terjedtek el a négyvonalas (DC) hibridkombinációk, melyek hozama a köztermesztésben 20–25%-kal haladta meg a szabadelvírázású fajtákat. 1967-ben kerültek a köztermesztésbe a nagyobb termőképességű, de intenzív műtrágyázást és agrotechnikát igénylő kétvonalas (SC) és háromvonalas (TC) kombinációk. (1972-ben a DC hibridek aránya 57,4%, a TC hibrideké 22,1%, az SC hibrideké pedig 20,5% volt.) Hazánkban a nemesítői munka követelményei nem csupán egyoldalúan a termőképesség növelésében jelentkeznek, hanem fokozott szerephez jutnak a szárszilárdság növelésére, a betegségekkel szembeni ellenállóképesség növelésére, a beltartalmi érték (fehérje-, olajtartalom) növelésére irányuló törekvések. A folyamatos betakarítás, a termés biztonsága, a munka- és üzemszervezési tényezők megkövetelik azt is, hogy megfelelő érési csoportokban is megfelelő fajtaválasztékkal rendelkezünk. Hazánkban jelenleg 5 FAO érési kategóriában 31 minősített hibriddel rendelkezünk a következő megoszlásban²:

FAO érési csoport	összes	Minősített hibridfajta	korszerű	Korszerű hibridfajta-jelölt
200–300	4		3	2
300–400	5		3	2
400–500	5		1	2
500–600	7		2	1
600–700	10		4	2
Összesen	31		13	9

Az adatok bizonyítják, hogy hazánkban a nemesítői munka egyoldalúan a hosszú tenyészidő felé tolódott el, s a FAO 400–500 kategóriában mindössze 3 korszerű hibriddel rendelkezünk, pedig a termelési biztonság miatt éppen ezekben a kategóriákban volna szükség szélesebb fajtaválasztékra. Az átmeneti hiányt jelenleg importból pótoljuk.

² Forrás: MÉM Termelés- és Műszakifejlesztési Főosztály adatai.

A nemesítői munka fajtakísérleti eredményeit ismerve, az elkövetkezendő években jelentősebb fajtaváltásra az őszi, a tavaszi árpánál és a zabnál nem számíthatunk. E téren tehát különösen szükséges a hazai nemesítői munka meggyorsítása, és a hazai körülmények között eredményesen termeszthető külföldi fajták felkutatása. Kisebb mértékű javulást eredményez a triticales elterjedése is.

A MŰTRÁGYA-FELHASZNÁLÁS EREDMÉNYEI

A termésátlag és a műtrágya-felhasználás közötti kapcsolat igen szoros. Az 1 ha mezőgazdaságilag művelt területre jutó műtrágya-felhasználás és a búza-, valamint a kukorica hozamok közötti összefüggés az elmúlt években a következőképpen alakult:

	1961—65	1966—70	1971	1972	1973
Műtrágya-felhasználás, hatóanyag-kg	42,5	88,1	143,2	149,0	171,0
A búza termésátlaga, q/ha	18,6	24,2	30,7	31,0	34,8
A kukorica termésátlaga, q/ha	26,1	32,3	35,4	39,7	40,5

A műtrágya-felhasználás dinamikus növekedése mellett jelentős eredmény az is, hogy javult az NPK-összetétel is, valamint növekedett a magasabb hatóanyag-tartalmú kombinált műtrágyák felhasználása.

Hazánkban 1975-re az 1 hektár mezőgazdaságilag művelt területre jutó műtrágya-felhasználás eléri a 219 kg-ot. Ez a mennyiség azt jelenti, hogy 1975-re elérjük, illetve meghaladjuk Japán és Belgium 1966/67. évi szintjét, valamint az NDK és az NSZK 1968/69. évi szintjét.

A műtrágya-felhasználás mértéke hazánkban még elmarad az élenjáró országokétól, de a növekedés üteme jelentős. A műtrágya-felhasználás is igen differenciáltan oszlik meg az egyes termelési ágak között. A gabonagazdaságban az üzemek zöme már nagy műtrágyaadagokat használ fel, míg más kultúráknál a nagy adagú műtrágyázás bevezetése és elterjesztése napjaink és a közeljövő feladata lesz. Az állami gazdaságok pl. 1972-ben a búzavetések alá átlagosan 344 kg, a kukoricavetések alá 458 kg vegyes műtrágyát szórtak ki hektáronként. Ilyen magas adagoknál már egyre inkább szembetűnnek a műtrágyázás minőségi hiányosságai. Sok üzemben még nem alakult ki az elővetemény, a fajta biológiai igényeit figyelembe vevő, rendszeres talajvizsgálatokon alapuló műtrágyázási gyakorlat. A műtrágyázási költségek pedig jelentősek — a bruttó termelési költség 20%-át is elérik —, így a túlادagolás sok felesleges kiadást okoz. Különösen káros a nitrogén túlادagolása, mert a növények ennek következtében buján fejlődnek, érési idejük kitolódik, bizonyos baktériumokkal és gombabetegségekkel szembeni ellenállóképességük csökken.

A nagy adagú műtrágyázás gazdaságos megoldása parancsoló szükségként veti fel az agrokémiai centrumhálózat bátrabb fejlesztését, ahol a rendszeres talajvizsgálat, a műtrágyák gazdaságos és minimális veszteséggel

történő tárolása, kiserelése és a talajba való kijuttatása magas technikai szinten megoldható. Várható, hogy a talajvizsgálatok mellett, a növényanalízis eredményeit is jobban figyelembe vesszük az üzemek az optimális műtrágyaadagok összeállításánál. Ilyen jellegű vizsgálatokat a Balatonboglári Állami Gazdaságban már rendszeresen végeznek szőlőültetvényeken, de az élenjáró mezőgazdasági üzemek sikeresen alkalmazzák a kukoricánál és más növénytermelési ágazatokban is. Lényegében az analízis eredményei alapján „etetik” a növényt.

A GÉPESÍTÉS PROBLÉMÁI

Termelésbe vont növényeink közül jelenleg a kalászos gabonák betakarítása van a legnagyobb mértékben gépesítve. Ezeknél az aratás gépesítési foka meghaladja a 95%-ot, a szalmabetakarítása pedig az 50%-ot. A fejlődés — mind a kombájnok darabszámát, mind a főbb műszaki paramétereket illetően — ez ideig töretlen volt. Jelenleg a legfőbb probléma az, hogy az SZK—4 típusú kombájnok 4,2 kg/sec áteresztőképessége — a mai termés-átlagok mellett — kevésnek bizonyul. Az MGI vizsgálatai szerint ugyanis 30—35 q/ha hozam felett már csak az 5—6 kg/sec teljesítményű kombájnok használható gazdaságosan. (Az 1972. évi 12 904 db-os állományból 11 725 db volt az SZK—4 típus, 688 db az E—512 típus és 491 db az egyéb típus.) A számok azt mutatják, hogy kombájnállományunk zömét jelenleg az SZK—4 típus teszi ki, s csak kismértékben szerepelnek az NDK-ból importált 5 kg/sec áteresztőképességű E—512 kombájnok. Nagy szükség van tehát az új, nagy — 6—8 kg/sec — teljesítményű SZK—5, SZK—6 és a 10 kg/sec teljesítményű E—516 gabonakombájnokra.

Az 1972. évi adatok szerint a kukoricánál a csőbetakarítás gépesítési foka 46,4% volt. Ezen belül nagyok a szektorális szóródások. Az állami gazdaságokban a termés közel 100%-át, a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben a termés 72%-át gépi úton takarították be, míg a vetésterület közel 45%-át kitevő háztáji és egyéni szektorban a betakarítás nagyrészt hagyományosan történik. A gépi betakarításon belül ma már fölénybe jutott a morzsolásos betakarítás, ami meghatározza feladatainkat a szárítás és tárolás terén.

A gabona szárítását az 1970-es évekig lényegében csak a felvásárló vállalatok végezték. A kombájnadapteres kukoricabetakarítási mód általánossá válása miatt szükség lett az üzemi szárítókapacitások gyors ütemű fejlesztésére is. Míg 1972-ben — 15% vízelvonást figyelembe véve — 4537 t/óra szárítókapacitással rendelkeztek a mezőgazdasági nagyüzemek, addig ez a szám 1973-ban 7117 t/óra módosult, emellett a gabonaipar is rendelkezett 544 t/óra kapacitással. Ma már az is ismeretes a mezőgazdasági nagyüzemek vezetői előtt, hogy a betakarítási veszteségek, a termelési kockázat csökkentése érdekében gazdaságosabb magasabb nedvességtartalom (18%) mellett megkezdeni a kalászos gabona aratását. Jobb ezt a nedvesebb termést leszárítani, mint megvárni a raktárszáraz állapotot. Jelenleg a fő

problémát nem a szárítókapacitás mérete, hanem minőségi összetétele okozza. Egy korábban végzett MÉM felmérés szerint a szárítógéppark 58%-a korszerűtlen, kis teljesítményű; 25%-a műszakilag megfelelő, de kis teljesítményű; és csak 17%-a tekinthető az élenjáró technikát képviselő nagy teljesítményű gépnek. Így azt hiszem, nem kell különösen bizonyítani azt, hogy a szárítókapacitás fejlesztése, rekonstrukciója napjainkban igen aktuális feladat.

A morzsolásos kukoricabetakarítási eljárás csaknem kizárólagossá válása és a szárítókapacitás elégtelen volta azt eredményezte, hogy a ma belső üzemi felhasználásra szánt kukorica megővése a szárítás mellett több megoldást (pl. fóliás tárolás, propionsavas kezelés, légmentesen záródó acéltornokokban tárolás, kukoricaszár-levél-cső együttes betakarítása stb.) is alkalmaznak az üzemek. Ezek perspektivikus elterjedésére is lehetszámítani.

A szárítógép-ellátást illetően néhány éve még általános volt az a nézet, hogy importra kell berendezkednünk. A hazai mezőgazdasági gépészet azt eredményezte, hogy az igényeket hazai forrásból is ki tudjuk elégíteni. (Jelenleg 5 mezőgazdasági üzem és egy állami gazdaság gyárt 8 alaptípusban, 16 változatban szárítógépeket, melyek alapteljesítménye 5–12 t/óra körül szóródik. E termékek korszerűek és versenyképesek. A fejlesztésnél azonban előtérbe kell helyezni a 15–20 t/óra teljesítményű berendezések gyártását.)

VERTIKÁLIS KAPCSOLATOK A GABONAGAZDASÁGBAN

A szárítási és az egyre súlyosbodó tárolási problémák megkövetelik a mezőgazdasági nagyüzemek és a gabonaiipar között a szoros, tervszerű, kölcsönös partneri segítségén alapuló együttműködés elmélyítését. Ennek egyszerűbb formái az éves termékkértékesítési és bértárolási szerződések, a fuvarszervezők kölcsönös kihasználása, a kombájntisztító natur gabona átvételi arányának növelése, az anyagmozgató, szárító és tisztító gépek közös üzemeltetése. A kooperáció fejlettebb formája a többéves termékkértékesítési szerződések rendszere. Ezeknél az utóbbi években dinamikus fejlődés tapasztalható. Értékesítési kenyérgabona felvásárlására 484 mezőgazdasági termelőszövetkezettel, 29 állami gazdasággal, takarmánygabona felvásárlására pedig 152 termelőszövetkezettel és 7 állami gazdasággal kötöttek többéves termékkértékesítési szerződéseket a tröszt vállalatai. Az 1973. évi adatok szerint az így lekötött gabona mennyisége meghaladta a fél millió tonnát. A többéves termékkértékesítési szerződések nem csupán az információáramlás szempontjából fontosak, hanem értékesítési, illetve felvásárlási biztonságot is nyújtanak a partnereknek. Így a mezőgazdasági nagyüzemek kedvezőbb értékesítési árat érhetnek el. (A szemes takarmányok ára ugyanis lazán behatárolt irányár, 257 Ft/q, amelytől a szerződő felek kölcsönös megegyezés alapján $\pm 10\%$ -kal eltérhetnek.)

A többéves termékkértékesítési szerződések elvezetnek a kooperációk magasabb fokához. Ezeknek több változata ismeretes. Ilyenek — többek között — a szabad fejlesztési alapok átadásával létrehozott közös szárító-,

illetve tárolókapacitások, az egy-egy fontos gazdasági célkitűzés teljesítésére alapított gazdasági társulások, közös vállalatok.

A gabonaipar nem csupán a kenyér- és takarmánygabona-felvásárlás keretében van szoros kapcsolatban a mezőgazdasági nagyüzemekkel, hanem — mint a keveréktakarmányok legfontosabb ipari előállítója — jelentős hatást gyakorol a mezőgazdasági nagyüzemek és kisüzemek állattenyésztésének sikerére is. Nagy a jelentősége tehát annak, hogy a takarmányellátást a mezőgazdasági nagyüzemekkel szorosan együttműködve oldják meg a takarmánykeverők közös kihasználása révén, akár bérkeverés, akár közös üzemeltetés formájában, az új tápok bevezetésére létesített együttműködések stb. keretében. A „gabonavertikumot” átfogó kooperációs együttműködésre kiváló példa a Bácsalmási Állami Gazdasággal kötött társulási szerződés, amely többek között kiterjed: az állami gazdaság takarmánykeverő üzemének és szárítókapacitásának teljes kihasználására; a mindenkor legkorszerűbb és legnagyobb eredményt biztosító takarmányozási receptúrák kidolgozására és bevezetésére; a napraforgótermelés zárt technológiai rendszerének fejlesztésére; a készáru és az alapanyag részére szükséges tárolótérrel és szállítóeszközzel való együttes gondoskodásra; az új takarmányozási receptúrák eredményességétől függő — a sertéságazat évi nyereségéből maximálisan 7,4%-ot kitevő — gabonaipari részesedésre.

1972–73-ban az ipari abrakkeverékek és koncentrátumok termelése 3,6–4 millió tonna volt. Ebből 2–2,2 millió tonnát a gabonaiparban, 1,6–1,8 millió tonnát a mezőgazdasági üzemekben állítottak elő. A gabonaiparban a keverőüzemek éves kihasználtsága meghaladja a 70%-ot, de ez — az üzemek műszaki állapota miatt — nem fokozható. Ugyanakkor az állami gazdaságokban és termelőszövetkezetekben a kapacitások kihasználtsági %-a ennél lényegesen alacsonyabb. Igen egyenlőtlen a keverőüzemek területi elhelyezkedése is. A szakosított telepek belépésével párhuzamosan olyan helyeken is épültek takarmánykeverők, ahol a gabonaipar is megfelelő kapacitással rendelkezett, ugyanakkor egyes körzetekben ma még a mennyiségi igények sincsenek kielégítve keveréktakarmányból. A jövőben határozottabban el kell választani a takarmánytermelésben a központi és az üzemi feladatokat. A gabonaipar feladata elsősorban a koncentrátumok, a speciális tápok gyártása, a keverőkapacitással nem rendelkező nagyüzemek és a kisüzemek mennyiségi és választéki igényének a kielégítése lesz. Az egyszerűbb technológiát igénylő, tömegigényeket kielégítő tápgyártást pedig a mezőgazdasági nagyüzemekben célszerű és gazdaságos fejleszteni.

ZÁRT TERMELÉSI RENDSZEREK A GABONAGAZDASÁGBAN

Gabonatermelésünkben új színfoltot jelentenek az iparszerű termelési rendszerek, amelyek a legfejlettebb gépi technika, a nagy hatású műtrágyák és vegyszerek alkalmazása, a korszerű fajták felkutatása és termelésbe vonása, a munka- és üzemszervezési tudomány eredményeinek alkalmazása, valamint a témához kapcsolódó élenjáró hazai és külföldi kutatási eredmé-

ljesíté-

ásárlás

el, ha-

jelen-

nyész-

nyellá-

ik meg

r közös

űködő-

műkö-

szerve-

keverő

or leg-

ptúrák

i rend-

tároló-

karmá-

nyere-

melése

, 1,6—

aiipar-

— az

állami

áltsági

területi

olyan

kap-

nyiségi

ottab-

mi fel-

eciális

a kis-

erősebb

mező-

melési

ággyák

bo vo-

azása,

edmé-

nyek és termelési tapasztalatok átvétele révén lehetővé teszik a termelés gyors ütemű növelését, a jövedelmezőség javítását, a munkatermelékenység fokozását. Az iparszerű kukoricatermelési rendszerek 1972-ben közel 90 ezer hektáron működtek. A CPS rendszerben 50,6 q/ha, a KSZE rendszerben 57,5 q/ha, a BKR rendszerben 52,3 q/ha hozamot értek el a társult gazdaságok.

1973-ban az iparszerű kukoricatermelést folytató üzemek területe elérte a 250 ezer hektárt. A terméseredmények az előzetes adatok szerint a CPS-nél 53,6 q/ha-ra, a BKR rendszerben 52,7 q/ha-ra, a KSZE rendszerben 67,6 q/ha-ra emelkedtek. 1974-ben az iparszerű kukoricatermelési rendszerekhez tartozó terület 440 ezer ha lesz, amely a kukorica nagyüzemi vetésterületének 50%-át, országos vetésterületének pedig 30%-át jelenti.

A termelési rendszerekben nem csupán a hozamok növekedtek, javult a gépi technika kihasználása, és az 1 q-ra, illetve az 1 ha-ra jutó gépi- és élőmunka-felhasználás is az országos átlag 30—40%-ára csökkent.

A kukoricatermelési rendszerekben dolgozó nagy teljesítményű gépek a kukoricaágazatban nem használhatók ki 100%-osan. Ezért napjainkban egyre inkább előtérbe kerül a szervezett ágazattársítás lehetősége. Különböző vizsgálatok azt mutatják, hogy a búza, a cukorrépa, a napraforgó, a szója termelése — speciális gépekkel kiegészítve — megfelelő arányban társíthatók az iparszerű kukoricatermeléshez. (Így a CPS a cukorrépa, a BKR a szója, a napraforgó, a KITE a cukorrépa társításával foglalkozik.)

A termelési rendszerek jelentőségét, eredményeit a Gazdálkodás több alkalommal már méltatta³, így csak néhány kiegészítést szeretnék fűzni e nagy jelentőségű témához:

1. A termelési rendszerek tapasztalatai egyértelművé teszik, hogy a rendszerben valamennyi tényező — fajta, gép, agrotechnika, tápanyag-utánpótlás, növényvédelem stb. — egyenlő jelentőséggel bír, s csak valamennyi tényező összehangolt alkalmazása, a technológiai fegyelem szigorú betartása eredményezi a 20—25%-os többlettermést. Jelentős az a megállapítás, hogy „a konszolidált mezőgazdasági nagyüzemek fejlesztését nem az ötletszerű, illetve kényszerű gépesítés, hanem az átgondolt, konstruktív, iparszerű termelés kiterjesztése segítheti igazán. A mezőgazdaság számos ágazatának jövőjét tekintve ez látszik az egyedül járható útnak.”

2. Támogatni kell az eltérő termelési, pénzügyi feltételekkel dolgozó rendszergazdák között kialakult egészséges, alkotó szellemű versenyt. A mezőgazdasági nagyüzemek így jobban meg tudják választani az adottságaiknak leginkább megfelelő termelési rendszert. A CPS rendszer például jelentős beruházási költséget igényel; világszínvonalon álló gépi technikát, „technológiai művezetést” bocsát a termelőüzemek rendelkezésére, de ez csak magas termelési színvonalú gazdaságoknak előnyös. Átlagos színvonalú és fejlesztési lehetőséggel rendelkező üzemek a BKR-ben tudnak gazdaságosan együttműködni.

³ Pl.: Gazdálkodás 1973. 1. sz., 1973. 11. sz.

3. A kukoricánál elért eredmények arra ösztönöznek, hogy a búzatermelésben is jobban használjuk ki a rendszerekben rejlő lehetőséget. A tiszaföldvári Lenin Mezőgazdasági Termelőszövetkezetben — az elmúlt 5 év átlagában — elért 46,5 q/ha terméseredmény egyértelműen bizonyítja, hogy a hazai és a szocialista piacon található termelési eszközök rendszerbe szervezésével, tudományosan kidolgozott technológiával jelentős eredményeket lehet elérni. A termelőszövetkezet vezetésével az 1974. évtől zárt termelési rendszer indul, amelyben elsősorban a tájegység (Szolnok megye) gazdaságai vesznek részt. A rendszer célkitűzései a hozamok 15–20%-os emelése. A rendszerben a búzához sikeresen társítható a kukorica, a napraforgó, a cukorrépa és a szója is.

Távlatilag azonban az látszik valószínűnek, hogy a búzatermelést elsősorban az iparszerű kukoricatermelési rendszerekhez fogják társítani az üzemek.

4. Zárt rendszerű kukoricatermelésben a gépesítés — a vetéstől a betakarításig — teljes, és számos esetben világszínvonalon áll. Lemaradt a fejlesztésben a magas technikai színvonalon megtermelt gabona mennyiségi és minőségi megővését szolgáló szárító- és tárolókapacitások fejlesztése. A rendszerek területi felfutása mellett ezek a kérdések kissé háttérbe szorultak, s csak néhány rendszer dolgozott ki „ajánlott technológiát” a szárításra és tárolásra.

5. A rendszerek továbbfejlesztésének egyik kulcskérdése az lesz, hogy a nagy teljesítményű, a korszerű technika felhasználását lehetővé tevő mezőgazdasági gépgyártás a szocialista országokban milyen mértékben és ütemben fejlődik. A teljesen tőkés relációból beszerzendő gépekre alapozott fejlesztés ugyanis különböző gondokat vethet fel, mint pl. alkatrészellátás, magas javítási költségek, a gépárak emelkedése stb.

6. Fontos feladat lesz a jövőben a rendszerek tevékenységi körének bővítése. A rendszerek a vetőmagellátást, a műtrágya- és növényvédőszerellátást önállóan tervezik megoldani. Az iparszerű kukoricatermelési rendszerekben előtérbe fog kerülni a kukorica élelmiszeripari feldolgozása (kukoricaszesz, -olaj stb.) is.

KÖZGAZDASÁGI KÖRÜLMÉNYEK

A gabonafélék termelése a jelenlegi közgazdasági szabályozó rendszer mellett nyereséges. A búza 1971-ben az állami szektorban 2789 Ft, a termelőszövetkezetekben 2873 Ft 1 ha-ra jutó nettó jövedelmet hozott. A kukoricánál a hozamnövekedéssel járó jövedelemváltozások tulajdonképpen napjainkban vannak kibontakozóban. Így az 1 ha-ra jutó nettó jövedelem a kukoricánál az 1000–5000 Ft/ha közötti sávban erősen szóródik.

A hektáronkénti alacsony élőmunka-ráfordítás, a biztonságos és gyors állami felvásárlás, a termékek viszonylag hosszú ideig való tárolhatósága ugyancsak növeli a gabonafélék előnyeit a többi növényvel szemben. Ezeknél (dohány, cukorrépa, zöldségfélék stb.) a kézimunkaerő felváltása, illetve

a komplex fejlesztés még napjainkban is tart, így a technikai fejlődéssel járó fejlesztési költségek és jövedelmi változások csak később lesznek érzékelhetők.

A gabonaágazat igen jó, és távlatilag is prognosztizálható jövedelmezősége mind a földhasznosításban, mind az eszközfelhasználásban ma a gabonaféléket helyezi előtérbe. Igen sokan teszik fel azt a kérdést napjainkban, hogy szabad-e vetésszerkezetünket oly módon alakítani, hogy az extenzív jellegű gabonafélék ilyen nagy súllyal szerepeljenek benne. Véleményem szerint, a jelenlegi és a prognosztizálható termésátlagok alapján, ma már nem szabad a gabonaféléket extenzív növényeknek tekinteni. A korábban egyértelműen intenzívnek tekintett ipari növények, zöldségfélék fajta-, gépesítési és munkaerő-problémák miatt elvesztették előnyeiket, így viszonylagos, de sok esetben abszolút jövedelmezőségük is romlott.

Gabonatermelésünk szerkezetét az jellemzi, hogy a termés mennyiség 38%-át a búza, 52%-át a kukorica és 10%-át a rozs, a triticales és az árpa adja. Ez az összetétel gazdaságos, mert a nagy hozamú gabonafélék szerepelnek benne túlsúlyban. A hazai árpatermelés a jelenlegi és jövőbeni igényeket nem fedezi, ezért évente bizonyos mennyiségű árpa-kukorica tranzakciós cserére lesz szükség. Árpából az önéllátást nem célszerű előirányozni, mert az alacsony termésátlagok miatt a területi termelékenység mutatója a növénynél rosszabb, mint a búzánál vagy a kukoricánál. Célszerűbb és gazdaságosabb, ha ugyanazon a területen kukoricát vagy búzát termesztünk, és azt cseréljük árpára a világpiacra. A cserét a két termék világpiaci ára közötti nyereség is indokolja.

Gabonatermelésünk jelentős eredményei lehetővé tették az utóbbi években, a hazai igények teljes kielégítésén felül, számottevő export bonyolítását is. Ez távlatilag is előirányozható. A gabonaexport gazdaságossága másként ítélandó meg szocialista és tőkés relációban. Szocialista relációban mind a búzaexport, mind a kukoricaexport szubvenciós támogatásban részesül (14 Ft/Rbl). Figyelembe kell azonban venni azt is, hogy a KGST-n belül a nyersanyagárak — a tőkés világpiachoz viszonyítva — alacsonyak, és a gabonaexporttal fontos, tőkés keménységű nyersanyagot, árualapot tudunk kiváltani. A KGST-államokban fontos politikai célkitűzésként szerepel az, hogy „meg kell oldani a növénytermelés terén a gabonaigény teljes kielégítésének problémáját a baráti országok termelése alapján, és a hiány fedezését az egyes országokba kölesönös szállítások útján”. A prognózisok szerint az NDK és a CSSZSZK biztos partnerünk marad a gabonaexportban a jövőben is.

Tőkés búzaexport esetén a határparitásos árbevételi igény 3800 Ft/tonna, kukoricaexport esetén 3300 Ft/tonna. Amennyiben ezen felüli értékesítési árat sikerül elérni, az export gazdaságos. Az elmúlt években a gaboná-
árak konjunkturális ingadozása a következő volt dollárban, tonnánként, Cif európai kikötő¹:

¹ A költség, biztosítás, fuvar a megadott kikötőig az eladót terheli.

	Búza	Kukorica
1969 január	64,3	55,3
június	66,3	58,5
december	60,9	55,0
1971 január	68,1	72,8
június	65,7	63,2
december	66,5	56,6
1973 január	108,6	86,6
június	102,7	82,2
december	225,0	136,0
1974 január	240,0	140,0

A jelenlegi árviszonyok mellett tehát tökéletes relációban a gabonaexport nyereséges. Gabonaexport szempontjából legfontosabb tőkés piacunk a kibővített EGK. Ezt mutatja a 2. táblázat. Olasz- és Franciaország búzafajtái az ún. „lágyműz” kategóriába tartoznak, tehát csak javító minőségű búzákkal keverve használhatók fel. (A probléma különösen élesen jelentkezik az NSZK-ban, amelynek sütőipara magas színvonalon gépesített.) Éppen ezért az EGK-országok a lágyműz búza egy részét exportálják, s helyette kemény búzát vásárolnak a tengerentúli nagy exportőr országoktól.

Számítások szerint a kibővített EGK export—import egyenlege kenyérgabonából a következő években is várhatóan negatív lesz. Kenyérgabonából tehát elsősorban javító minőségű búzát tudunk gazdaságosan elhelyezni az EGK-piacokon. A javító minőség meghatározott követelményekkel is jár, így: legalább 80 kg legyen a hl-súly, legfeljebb 14,5% lehet a nedvességtartalom, az áru legalább 75%-ban acélos legyen, a nyersprotein-tartalom érje el a 14%-ot stb. Az igényeket két úton lehet kielégíteni: egyrészt a felvásárolt gabona gondos szelektálásával, másrészt speciális céltermeltetéssel. Az 1973. évtől, kísérleti jelleggel — a Gabonatermesztési Kutató Intézet, a felvásárló vállalatok és néhány mezőgazdasági nagyüzem bevonásával — megkezdődött a minőségi búza termelése hazánkban.

Takarmánygabonából a közösség hosszú távlatokban is importra szorul, mert Franciaország és Olaszország kivételével a többi EGK-országban éghajlati adottságok miatt nem termelnek kukoricát. Az állattenyésztés fejlődése pedig növeli a keresletet a magas energiatartalmú takarmányok iránt, így hosszú távon is biztos piaca van a magyar kukoricának az EGK-országokban. Természetesen javulnak a gazdaságossági mutatók, ha a gabonát transzformálva, feldolgozott állati termékek formájában exportáljuk. Hosszú távon — beruházási lehetőségeink miatt — előnyös lehet számunkra a gabonaexport is.

ÖSSZEFOGLALÁS

Megállapítható, hogy gabonagazdaságunkban a következő években az összehangolt, komplex, a termelést és feldolgozást átfogó, vertikális fejlesztésre kell nagy súlyt helyezni. Nagyon fontos feladat lesz az ágazaton belül

NSZK
Olaszország
Hollandia
Belgium
Franciaország
EGK
Anglia

NSZK
Olaszország
Hollandia
Belgium
Franciaország
EGK
Anglia

Egyenlőség

Franciaország

Olaszország
NSZK
Hollandia
Belgium
Franciaország
Anglia

Egyenlőség

2. táblázat

GABONA EXPORT—IMPORT FORGALOM AZ EKG-BAN ÉS ANGLIÁBAN*

(1000 tonna)

	Forgalom az				
	1960/61.	1965/66.	1968/69.	1969/70.	1970/71.
	években				
<i>Búzaimport</i>					
NSZK	2 204	1 623	2 543	1 802	2 570
Olaszország	2 371	1 045	1 574	1 290	1 440
Hollandia	940	739	1 279	1 618	1 310
Belgium—Luxemburg	482	552	839	1 171	1 020
Franciaország	401	748	600	475	360
EGK összesen	6 398	4 707	6 835	6 356	6 700
Anglia	4 711	4 664	4 576	4 781	5 358
<i>Búzaexport</i>					
NSZK	825	659	765	2 217	1 338
Olaszország	67	409	400	586	794
Hollandia	12	186	568	741	629
Belgium—Luxemburg	15	230	167	351	246
Franciaország	1 559	4 782	6 048	6 125	331
EGK összesen	2 478	6 266	7 948	10 020	6 319
Anglia	0	0	0	0	0
<i>Egyenleg</i>					
<i>Egyenleg</i>	—8 631	—3 105	—3 463	—117	—5 739
<i>Takarmánygabona-export</i>					
Franciaország	1 800	2 800	6 100	6 000	5 800
<i>Takarmánygabona-import</i>					
Olaszország	2 441	6 711	6 214	5 473	6 000
NSZK	1 939	5 196	4 251	3 947	6 100
Hollandia	2 834	3 194	2 258	2 665	3 425
Belgium—Luxemburg	1 439	2 145	2 137	2 375	2 600
Franciaország	228	672	487	482	500
Anglia	4 501	4 316	4 059	4 173	4 400
<i>Egyenleg</i>					
<i>Egyenleg</i>	—11 582	—19 434	—13 306	—13 115	—17 225

* Forrás: A szerző összeállítása külkereskedelmi statisztikák alapján.

a lemaradó növények — árpa, zab, rozs — fejlesztési lehetőségeinek mielőbbi feltárása. Nagy lehetőségeink rejlenek a területi és szektorális szóródások csökkentésében is. A terméseredmények azt mutatják, hogy az állami gazdaságok magas hozamokat érnek el mind a búza- mind a kukoricatermelésben, termésátlagaik is a magasabb hozamkategóriákban sűrűsödnek. A termelőszövetkezeti szektorban — a számottevő fejlődés ellenére — búzánál átlagosan 5 q, kukoricánál átlagosan 6 q lemaradás van hektáronként az állami szektor termésátlagaitól. A kukoricaágazatban igen jelentős a háztáji (28—30%) és az egyéb kisüzemi szektor (16—19%) vetésterületi részesedése. A háztáji szektorban, a nagyüzemi termelési módszerek és szolgáltatások elterjesztésével, a jelenlegi 1—2 q/ha lemaradás a közös szektor mögött távlatilag megszüntethető, azonban az egyéb kisüzemi szektorban csak a javuló vetőmag- és a kis egységű műtrágyaellátás eredményezhet pozitív változásokat, az agrotechnika továbbra is hagyományos marad.

IRODALOM

(1) *Pogácsás György*: Búza termesztésünk időszerű kérdései. Magyar Mezőgazdaság, 1973. 37. sz. — (2) *Bacsó Nándor*: Kooperációk, gazdasági társulások helyzete a gabonapiarban. Kézirat, 1972. — (3) *Fehér Lajos*: Az iparszerű termelési rendszerek alkalmazásának tapasztalatairól. Kézirat, 1973. V. 23. — (4) *Váncsa Jenő*: A magyar búza-termesztés jó évtizede. Világ Mezőgazdasága, 1973. 42. sz.

В Венгрии большую роль в структуре посевов играют зерновые, а поэтому уровень производства земледелия, и через него всего сельскохозяйственного производства, определяют результаты производства зерна. В статье указывается на то, что в последние годы были достигнуты значительные результаты и в международном аспекте. Подробно анализируются важнейшие мотивы развития, значение технического развития, механизации, химизации, результаты замены сортов. Автор занимается экономической средой зернового хозяйства, а также вопросами рентабельности экспорта зерна. В статье определяется, что можно дальше повышать результаты отрасли, указывается на те проблемы, которые в настоящее время задерживают развитие: недостаточность мощностей для сушения, хранения, территориальное, секторальное распыление, «отставание» отдельных видов зерновых внутри отрасли. Выделяются закрытые производственные системы, в которых осуществляется комплексное, системное развитие. В статье большое значение придается углублению вертикальной кооперации между крупными сельскохозяйственными предприятиями и закупающей хлебной промышленностью, для иллюстрации чего приводятся многочисленные примеры.

A
datok
évihez
zat el
25%-k
minte
gos hi
A
(illetv
egyara
rekre.
mák t
kiprób
E
gazdas
telek
lehets
elő, m
tározó
nagys
kialak
dasági

A
termel
állítas
értéke
válósí